

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų
bendrai finansuojamas projektas Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001
„Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

SOCIALINIS UGDYMAS

EKONOMIKA IR VERSLUMAS

2020-10-21 d. redakcija

Projektą rengia:

Dr. Irena Pekarskienė
Laima Girdauskienė

Turint klausimų kreiptis į Šarūną Gerulaitį, elektroniniu pašto adresu sarunas.gerulaitis@nsa.smm.lt

Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas projektas
Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001 „Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“

Turinys

<u>1. DALYKO PASKIRTIS.....</u>	<u>KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.</u>
<u>2. TIKSLAS</u>	<u>KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.</u>
<u>3. UŽDAVINIAI.....</u>	<u>KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.</u>
<u>4. KOMPETENCIJŲ UGDYMAS DALYKU</u>	<u>KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.</u>
<u>5. PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI</u>	<u>KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.</u>
<u>6. EKONOMIKOS IR VERSLUMO PASIEKIMŲ RAIDA.....</u>	<u>6</u>
<u>7. MOKYMOŠI TURINYS 1-10 KLASĖJE.....</u>	<u>8</u>
<u>8. PASIEKIMŲ VERTINIMAS</u>	<u>19</u>
<u>9. EKONOMIKOS IR VERSLUMO PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMAI</u>	<u>19</u>

1. Dalyko paskirtis

Ekonomikos ir verslumo programos, kaip savarankiško dalyko, mokykloje mokoma tik 9 arba 10 klasėje, todėl šioje programoje mokinių ekonomikos ir verslumo pasiekimai 5–8 klasėse aprašomi kaip kitų dalykų pasiekimai. Skyriuje „Mokinių pasiekimai, ugdymo gairės, turinio apimtis ir vertinimas. 5–8 klasės“ rašoma apie tai, kokios formuojamos ekonomikos nuostatos, kokie ugdomi gebėjimai ir kokių suteikiama žinių per kitų mokomųjų dalykų pamokas. Ekonomikos mokytojams šios integracijos aprašas turėtų pagelbėti planuojant ekonomikos pamokas 9 ir (arba) 10 klasėje.

Programos dalyje, skirtoje 9–10 klasėms, aprašyta, kokios mokinių nuostatos formuojamos, kokie ugdomi gebėjimai ir kokių suteikiama žinių per savarankiško ekonomikos ir verslumo dalyko pamokas. Ugdymo gairės, kuriomis remiantis ekonomikos ir verslumo mokytojas gali organizuoti ugdymo procesą, yra rekomendacinio pobūdžio.

2. Tikslas

Svarbiausias ekonomikos mokymo ir verslumo gebėjimų ugdymo pagrindinėje mokykloje tikslas – formuoti mokinių ekonominių mąstymą (suvokimą), supratimą apie ekonominių procesų priežastinius – pasekminius ryšius, ugdyti inovatyviai mąstančią asmenybę, gebančią savarankiškai, aktyviai ir kūrybiškai veikti, įgytas žinias struktūruoti ir jas taikyti, priimti vertybinėmis nuostatomis grindžiamus ekonominius sprendimus, būti pilietišku ir atsakingu už asmeninį elgesį jį nuolat kintančioje aplinkoje.

3. Uždaviniai

Siekdami ekonomikos ir verslumo ugdymo tikslo, mokiniai:

- taiko įgytas ekonomines žinias kasdieniame gyvenime;
- aktyviai veikdami ugdomi bendravimo, bendradarbiavimo, derybų, lyderystės ir kitus verslumo įgūdžius;
- racionaliai planuoja ir naudoja ribotus išteklius.

4. Kompetencijų ugdymas

Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–8, 9–10 klasės. Pirmenybė teikiama integruotam ugdymo turiniui ir praktiniam mokymo(si) metodui. Veiklos sritys:

- *orientavimosi rinkoje* veiklos sritis apima nuostatas, gebėjimus, vertybes ir žinias, padedančias mokiniams suvokti pagrindinius veikimo ir bendradarbiavimo rinkos ekonomikoje principus;

- *asmeninių finansų tvarkymo* veiklos sritis skirta asmeninių pajamų ir išlaidų tvarkymo pagrindams suformuoti ir pagrindiniams taupymo ir investavimo principams suvokti, suprasti žmogaus psichologinių savybių įtaką finansinei elgsenai.
- *verslo organizavimo ir verslumo gebėjimų ugdymosi* veiklos srityje analizuojama įmonės kūrimo, verslo organizavimo principai, verslo įmonių svarba žmogaus ir visuomenės gyvenime, ugdomi gebėjimai matyti galimybes/nišas rinkoje, kūrybiškai mąstyti, spręsti problemas, organizuoti išteklius taip, kad būtų patenkinti visuomenės poreikiai ir uždirbtas pelnas.
- *valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimo bei vertinimo* veiklos srityje mokiniai supažindinami su valstybės funkcijomis ir įtaka subjektų ekonominiam elgesiui ir nacionalinei ekonomikai, ugdomi mokinių gebėjimai vertinti valstybės vykdomą ekonominę politiką, analizuoti makroekonominis rodiklius;
- *globalinių ekonominių procesų supratimo* veiklos sritis skirta tam, kad mokinys suvoktų ekonomikos procesus tarptautiniu mastu, vertintų ekonominės globalizacijos (tarptautinės prekybos, tiesioginių užsienio investicijų, darbo jėgos migracijos, tarptautinės technologijų sklaidos) teigiamus ir neigiamus padarinius ir ugdytųsi patriotinius jausmus Lietuvai, vertintų jos vietą Europos ir pasaulio ūkio sistemoje.

5. Kompetencijų ugdymas dalyku

Mokydamiesi ekonomikos ir verslumo, mokiniai ne tik įgyja dalyko žinių ir gebėjimų, padedančių suprasti ekonominę, socialinę aplinką ir sėkmingai joje veikti, bet ir ugdomi bendruosius gebėjimus, vertybines nuostatas (žr., 1 lentelė).

1 lentelė

Kompetencija	Kompetencijos raiška
1. Pažinimo kompetencija	<p>Susipažįsta su ekonomikos mokslo pamatu – išteklių trūkumu arba stoka. Analizuoja ekonomikos mechanizmus – nuosavybę, darbą, mainus – kaip leidžiančius spręsti išteklių ribotumo problemą. Suvokia žmogaus proto ir kūrybingumo įtaką, sprendžiant išteklių ribotumo klausimą. Vykdo informacijos ir duomenų paiešką, analizuoja, apibendrina ir pateikia rezultatus.</p> <p>Geriau suvokia mokinių supančią ekonominę aplinką ir geba priimti ekonomiškai pagrįstus asmeninius sprendimus, vertinti jų pasekmes trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Mokosi rinktis atsakingai esant ribotiems ištekliams, vertinti pasirinkimų pasekmes ir prisiimti atsakomybę už pasirinkimus. Susipažįsta su naujausiais asmeninių finansų valdymo įrankiais, mokosi jais naudotis kasdiniame gyvenime. Ieško projektinių idėjų. Ieško idėjų įgyvendinimui reikalingos informacijos, ją kaupia, taiko ir pateikia. Nagrinėja valstybės vaidmenį ekonomikoje, aptaria ekonomines sistemas, analizuoja pagrindinius makroekonominis rodiklius, biudžeto pajamas iš išlaidas. Lygina valstybes ekonominiu požiūriu, analizuoja statistinius duomenis ir pateikia išvadas.</p>
2. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija	<p>Suvokia pamatinius ekonomikos principus kaip žmonių veiklos ir bendradarbiavimo rezultata. Mokosi, geriau pažinti save, pasitikėti savo jėgomis. Mokosi atsakingai, kūrybiškai ir pozityviai mąstyti, aktyviai veikti individualiai ir kartu, būti atsakingu už asmeninį elgesį jį supančioje aplinkoje. Ugdomi sveiką požiūrį į santykį su pinigais. Nusistato savo asmenines su</p>

	verslumu susijusias savybes ir pasidalina komandose pareigomis. Identifikuoja socialines problemas, ieško sprendimo būdų ir vertina sprendimų efektyvumą. Diskutuoja apie valstybės mokesčių ir išmokų įtaką asmenims ir įmonių veiklai. Analizuoja gyventojų migracijos socialines ir ekonomines priežastis bei pasekmes.
3. Kūrybiškumo kompetencija	Kūrybingai siekia išsiaiškinti ir suvokti inovacijų reikšmę visuomenės raidai ir ekonomikai. Puoselėja kūrybos tradicijas ir siekia jų tęstinumo artimojoje aplinkoje. Siekia sąmoningai, savarankiškai ir atsakingai priimti veiklos sprendimus. Kūrybingai, racionaliai ir nuosekliai planuoja savo veiklas, jas kritiškai į(si)vertina ir tobulina, kūrybiškai panaudoja įgytas žinias ir gebėjimus. Planuoja, modeliuoja, kuria, ir vertina produktus. Savo idėjų ir rezultatų pristatymui naudoja vaizdo, garso, šokio, teatro elementus, analizuoja, kaip menai naudojami rinkodaroje ir kokią poveikį tai daro vartotojui. Mokosi kūrybiškai paaiškinti makroekonominių rodiklių kitimo priežastis. Kūrybiškai vertina globalizacijos padarinius nacionalinei ekonomikai, politikai ir kultūrai.
4. Pilietiškumo kompetencija	Diskutuoja apie mainų etiką, etišką gamintojų ir vartotojų elgseną, verslo atsakomybę bendruomenei ir darbuotojams, etišką ir teisingą bendravimą su kitais žmonėmis. Ekonomikos procesus ir santykius supranta kaip vieną iš taikaus gyvenimo visuomenėje pagrindų. Mokosi racionaliai vartoti, priimti apgalvotus sprendimus, atsakingai skolintis, įvertinus galimą riziką, taupyti, planuoti savo išlaidas ir pajamas. Domisi inovacijų poveikiu socialinei ir ekonominei aplinkai. Diskutuoja apie socialinių inovacijų praktinę ir ekonominę vertę. Mokosi būti atsakingu ir aktyviu piliečiu, suprasti, kad valstybės biudžetas priklauso nuo visuomenės ekonominio išsivystymo lygio, o valstybės gyvenimo lygį galima pakelti mokantis bei dirbant. Supranta, kad darbas, kūryba, atsakomybė ir bendradarbiavimas yra kelias į asmeninį ir visuomenės klestėjimą. Vertina kaip žmonių priimami vartojimo sprendimai daro įtaką gamtos ir viso pasaulio ateičiai.
5. Kultūrinė kompetencija	Kreipia dėmesį į kalbos ir rašto kultūrą, taisyklingai vartoja ekonomikos, finansų ir verslo terminus bei sąvokas. Diskutuoja gerbdamas kitų nuomonę ir argumentuotai pateikia savo nuomonę. Pamatinius ekonomikos procesus analizuoja kaip svarbią istorinių įvykių ir kultūros dalį. Sklandžiai ir taisyklingai vartoja terminus kalbant apie savo finansinę ateitį ir sudarant sutartis susijusias su asmeniniais finansais. Diskutuoja apie kultūrinės aplinkos poveikį verslo idėjoms ir verslo poveikį kultūrai. Nusako valstybės vaidmenį ekonomikoje skirtingais istoriniais laikotarpiais ir Lietuvos ūkio bei kultūros laimėjimus. Diskutuoja, kodėl, vykstant globalizacijos procesams, svarbu puoselėti nacionalines kultūrinės vertybes.
6. Komunikavimo kompetencija	Dirba komandose, pasidalijant funkcijomis ir mokosi pristatyti komandinio darbo rezultatus auditorijai. Analizuoja situacijas, identifikuoja problemas, atlieka ir pristato kūrybines užduotis, tyrimus, projektus. Veiklų rezultatus pristato nuo idėjos generavimo, rinkos analizės iki prekės ar paslaugos dizaino. Diskutuoja apie „šešėlinės“ ekonomikos egzistavimo priežastis ir poveikį valstybės biudžetui. Komunikuoja apie Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose ir susivienijimuose pasekmes.

6. Pasiekimų sritys ir pasiekimai

1. Orientavimasis rinkoje

- 1.1. Geba logiškai samprotauti apie rinkos dalyvių elgseną ir pinigų vaidmenį ekonomikoje
- 1.2. Analizuoja veiksnius, turinčius įtakos rinkos kainų pokyčiams.
- 1.3. Atpažįsta rinkos konkurencines struktūras realiame gyvenime /Geba paaiškinti konkurencijos įtaką rinkai.

2. Asmeninių finansų tvarkymas

- 2.1. Geba analizuoti gyventojų pajamų šaltinius ir nustatyti pajamų ir išlaidų struktūrą.
- 2.2. Sudaro tam tikro laikotarpio asmenį (ar šeimos) biudžetą įvertindami psichologinių savybių įtaką finansinei elgsenai.
- 2.3. Paaiškina palūkanų vaidmenį namų ūkių taupymo ir skolinimosi sprendimams/Geba apskaičiuoti skolinimosi palūkanas.

3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis

- 3.1. Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus.
- 3.2. Apibrėžia verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje.
- 3.3. Palygina alternatyvių produktų gamybos ir realizavimo kaštus.

4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas

- 4.1. Paaiškina valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą
- 4.2. Analizuoja, pasinaudodami teikiama statistine informacija, pagrindinius makroekonominis rodiklius
- 4.3. Apibūdina, kaip valstybė per mokesčius ir išlaidas gali reguliuoti ekonomiką ir galimas ekonominės politikos pasekmes.

5. Globalinių ekonominių procesų supratimas

- 5.1. Paaiškina atviros ekonomikos dedamąsias
- 5.2. Nusako globalizacijos procesų privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai.
- 5.3. Paaiškina, kokias galimybes ES teikia jaunimui ir verslui.

7. Ekonomikos ir verslumo pasiekimų raida

Šiame skyrelyje aprašyta, kaip augs esminiai mokinių gebėjimai ekonomikos ir verslumo pasiekimų srityse kas dvejus metus apimant visą pakopą. Tai gali padėti mokytojui numatyti mokinių gebėjimų raidos nuoseklumą, tęstinumą ir planuoti mokymosi pažangą (žr., 2 lentelė).

2 lentelė

1-2 mokymosi metai	3-4 mokymosi metai	5-6 mokymosi metai	7-8 mokymosi metai	9-10 mokymosi metai
1. Orientavimasis rinkoje				

A1 Atpažįsta monetas ir banknotus, supranta su pinigais susijusias sąvokas.	A1 Savais žodžiais nusako kodėl žmonių gyvenime reikalingi mainai.	A1 Paaiškina, kas yra rinka ir kaip ji sprendžia poreikių tenkinimo ir ribotų išteklių problemą	A1 Diskutuoja apie pardavėjų ir pirkėjų vaidmenį rinkoje.	A1 Analizuoja rinkos dalyvių elgseną ir pinigų vaidmenį ekonomikoje.
A2 Pažįstamame kontekste įvardija prekės ir paslaugos skirtumus, pateikia prekės ir paslaugos pavyzdžių.	A2 Paaiškina, kodėl pirkėjui yra svarbu suvokti produkto kainos kitimą/keitimąsi.	A2 Atlieka skaičiavimus, susijusius su procentiniais kainų pokyčiais. Paaiškina, kodėl kuriant naujų produktų ir paslaugų idėjas svarbu nustatyti rinką, poreikį ir kainą.	A2 Identifikuoja pasirinktų produktų kainų pokyčius.	A2 Paaiškina kainos kitimo mechanizmą ir analizuoja veiksnius, turinčius įtakos rinkos kainų pokyčiams.
A3	A3 Savais žodžiais nusako, kaip supranta terminą „konkurencija“. Vertina konkurencijos privalumus ir trūkumus. Pateikia konkurencijos pavyzdžių iš savo aplinkos.	A3 Paaiškina, kodėl kuriant produktą svarbu atlikti rinkos tyrimą. Apibūdina įvairius klausimyną sudarančių klausimų tipus.	A3 Nusako konkurencijos rinkoje pasekmes vartotojams. Pateikia skirtingos konkurencijos pavyzdžių, susijusių su prekėmis ir paslaugomis.	A3. Palygina skirtingas rinkos konkurencines struktūras.
2. Asmeninių finansų tvarkymas				
B1 Savais žodžiais nusako kas yra pinigai ir kaip jie uždirbami.	B1 Išvardina savo/šeimoms pajamų ir išlaidų elementus.	B1 Išvardina šeimos pajamų ir išlaidų elementus	B1 Diskutuoja apie žmonių psichologinių savybių įtaką finansinei elgsenai.	B1 Naudodamiesi statistine informacija analizuoja gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą, mokosi naudotis šiuolaikiniais asmeninių finansų valdymo įrankiais.
B2 Nusako skirtumą tarp norų ir galimybių ir pateikia pavyzdžių iš savo artimos	B2 Atlieka paprastus keletos veiksmų reikalaujančius skaičiavimus (sudėti, atimti)	B2 Atlieka paprastus skaičiavimus (sudėti, atimti, padauginti arba padalinti),	B2 Atlieka konkrečias finansines užduotis Diskutuoja apie atsakingą	B2 Sudaro tam tikro laikotarpio asmens (ar šeimos) biudžetą.

aplinkos ar asmeninės patirties.	arba padauginti), kai jiems pateikiamas pažįstamas finansinis kontekstas.	bei interpretuoja gautus rezultatus, pavyzdžiui, ryšys tarp perkamo kiekio, kainos, patiriamų išlaidų, turimų pajamų. Pateikia pavyzdžių iš asmeninės patirties apie taupymo naudą.	savo asmeninių finansų tvarkymą. Paaiškina terminą „Vartojimo sąmoningumas“.	Apibūdina galimus finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.
B3 Savais žodžiais nusako kodėl žmonės skolinasi.	B3 Sprendžia nesudėtingus finansinius klausimus, pvz. kaip panaudoti savo kišenpinigius. Susipažįsta su finansų institucijomis (pvz. bankas, kredito unija) ir elementariai nusako galimas skolinimo/skolinimosi pasekmes.	B3 Apskaičiuoja skolinimosi palūkanas, ir nusako galimas skolinimosi rizikas.	B3 Diskutuoja apie atsakingą skolinimąsi, investavimą ir paaiškina elementariausius finansinius terminus, pavyzdžiui, kas yra disponuojamos pajamos, santaupos, indėlis, palūkanų norma.	B3 Paaiškina palūkanų vaidmenį namų ūkių taupymo ir skolinimosi sprendimams. Palygina įvairių formų kapitalo kaupimo instrumentus ir paaiškina labiausiai jų poreikius atitinkantį variantą.
3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis				
C1 Nusako žmonių veiklos skirtumus praityje ir šiomis dienomis.	C1 Išvardina keletą verslų savo gyvenamoje aplinkoje. Įsivertinę, kas jiems patinka ir ką gerai moka daryti bei ko reikia žmonėms, gali nuspręsti, kokį verslą jie galėtų/norėtų/svajotų pradėti.	C1 Analizuoja esančius verslus ir jų veiklą gyvenamojoje aplinkoje. Identifikuoja verslininko savybes ir supranta ar šios savybės būdingos jiems patiems.	C1 Diskutuoja apie verslo naudą žmonėms, apibrėžia verslininko ir samdomo darbuotojo skirtumus.	C1 . Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus.
C2 Savais žodžiais paaiškina kas yra verslininkas ir kokios jo savybės.	C2 Inscenizuoja nesudėtingas verslo situacijas. Su mokytojo pagalba aptaria, ką būtina padaryti, norint įkurti įmonę, ir kuria	C2 Mokytojui padedant, planuoja nesudėtingas kūrybines užduotis ar projektus ir pagrindžia jų atlikimo eigą. Paaiškina, kas	C2 Savo iniciatyva, planuoja nesudėtingas kūrybines užduotis ar projektus ir pagrindžia jų atlikimo eigą. Paaiškina, kuo skiriasi	C2 Diskutuoja verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje ir generuoja verslo idėjų darnios/tvarios plėtros

	elementarų verslo planą.	yra socialiai atsakinga įmonė, pateikia tokių įmonių pavyzdžių.	socialinis verslas nuo įprasto verslo.	kontekste.	
C3	Savais žodžiais nusako, kodėl dirbant yra svarbu bendradarbiauti ir pateikia pavyzdžių iš savo patirties.	C3 Paaiškina, kodėl pasidalijimas vaidmenimis padeda pasiekti geresnių rezultatų.	C3 Paaiškina, kas yra naujovių kūrimas ir kodėl šis gebėjimas itin svarbus kuriant verslą.	C3 Diskutuoja apie technologijų ir dirbtinio intelekto poveikį verslui ir vartotojui.	C3 Palygina alternatyvių produktų gamybos ir realizavimo kaštus.
4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas					
D1	Savais žodžiais paaiškina, kad nuomonės išreiškimas balsuojant padeda priimti sprendimus geriausiai atitinkančius klasės ir mokyklos bendruomenės poreikius.	D1 Paaiškina, iš kur vietos savivalda/valstybė gauna pinigų vietos bendruomenės poreikiams patenkinti. Pateikia iš artimiausios aplinkos keletą pavyzdžių kam panaudojami mokesčiai.	D1 Pateikia pavyzdžių, kaip jo šeima susijusi su valstybės biudžetu.	D1 Diskutuoja apie valstybės vaidmenį verslui ir namų ūkiams.	D1 Paaiškina valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą ir nusako „šešėlinės“ ekonomikos priežastis ir poveikį valstybės biudžetui.
D2	Paaiškina, kodėl kiekvienam darbui reikia konkrečių įgūdžių. Palygina įvairių specialybių žmonių darbą.	D2 Paaiškina, kodėl žmogui svarbu dirbti ir kas atsitinka netekus darbo.	D2 Paprasčiausiais matematiniais veiksmais skaičiuoja kai kuriuos ekonominius rodiklius, pvz. esant konkrečiam mokesčio tarifui apskaičiuoja mokesčių sumą ir disponuojamas pajamas.	D2 Išvardina pagrindinius makroekonominius rodiklius ir paaiškina jų esmę.	D2 Analizuoja, pasinaudodami teikiama statistine informacija, pagrindinius makroekonominius rodiklius ir vertina, kiek jie atspindi realią situaciją šalyje.
D3	Pateikia pavyzdžių iš artimos aplinkos, ir elementariai paaiškina kodėl ne visas žmonėms reikalingas gėrybes (prekes ir paslaugas) teikia verslas, o dalį jų teikia valstybė.	D3 Apibūdina, kaip valstybė dalyvauja ekonomikoje.	D3 Diskutuoja apie verslo ir gyventojų mokamų mokesčių naudą.	D3 Apibūdina, kaip valstybė per mokesčius ir išlaidas gali reguliuoti ekonomiką.	

5. Globalinių ekonominių procesų supratimas

E1 Nusako, keletos jo artimiausioje aplinkoje esančių daiktų kilmės (pagaminimo) šalis.	E1 Paaiškina, kodėl, kai kurios Lietuvoje parduodamos prekės, yra pagamintos kitose šalyse.	E1 Paaiškina skirtumus tarp vidaus ir užsienio prekybos.	E1 Paaiškina, kaip šalis yra susijusi su kitomis šalimis.	E1 Paaiškina atviros ekonomikos dedamąsias. Paaiškina, laisvosios prekybos teikiamą naudą ir galimus pavojus nacionalinei ekonomikai.
E2	E2 Savais žodžiais nusako, kaip supranta sąvokas „importas“ ir „eksportas“. Apibūdina Lietuvos kaimynines šalis (geografinė padėtis, kaip galima nuvykti, koks šalies piniginis vienetas).	E2 Paaiškina emigracijos sąvoką ir aptaria žmonių pasirinkimo emigruoti priežastis.	E2 Diskutuoja apie žmonių emigracijos pasekmes. Vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte.	E2. Nusako globalizacijos procesų privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai.
E3 Nusako savo svajones kuo norėtų būti (karjera, profesija).	E3 Nusako savo svajones apie karjerą ir elementariai numato žingsnius jų įgyvendinimui.	E3 Paaiškina Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse organizacijose prasmę.	E3 Nagrinėja statistinius duomenis apie Lietuvos ir užsienio prekybą.	E3 Paaiškina, kokias galimybes ES teikia jaunimui ir verslui. Priima ilgalaikių finansinių pasekmių turinčius sprendimus dėl planuojamo įgyti išsilavinimo ar profesijos.

8. Ekonomikos ir verslumo mokymosi turinys 1-10 klasėje

3 lentelė 1-2 klasė

	Dalyko turinio apimtis
Orientavimasis rinkoje	Dorinis ugdymas. Neriboti žmonių poreikiai; savanaudiškumas; draugystė; dalinimasis; žmonės yra priversti rinktis, darbo pasidalijimas šeimoje, bendruomenėje, žmonių ydos ir dorybės, kaip jos pasireiškia rinkoje, ribotų

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

Asmeninių finansų tvarkymas	išteklių pasaulyje. Etika. Pareigų pasidalijimas mokykloje, komandose.
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis	Socialinis ugdymas. Pinigai; euras; prekių mainai; “norėti” – ne visada reiškia – “galėti”; žmonių migracija (emigrantai; imigrantai, reemigrantai); tradiciniai amatai Lietuvoje. Ekonominiai pokyčiai, vykstantys artimiausioje aplinkoje ir jų priežastys. Šalys – Lietuvos kaimynės. Pateikia pavyzdžių iš savo gyvenamosios aplinkos kaitos. Kuo reikšminga viena ar kita profesija. Kas gamina prekes, kas teikia paslaugas.
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas	Matematika. Prekės kaina; graža; pinigų skaičiavimas; pirkiniai. Elementarių matematinių žinių ir gebėjimų taikymas, skaičiuojant paprastus ekonominius objektus. Gimtoji kalba. Ateities svajonės, tikslai; pasakos ir rašinėliai pritaikyti temoms: paskatos, turtas ir skurdas, kaina, vartotojai.
Globalinių ekonominių procesų supratimas	Užsienio kalba. Pasirinkimai ir pasekmės; profesijos; darbo pasidalijimas šeimoje, bendruomenėje - talkos; miesto įkūrimų legendos, naudojamų daiktų kilmės šalis.

4 lentelė 3-4 klasė

	Dalyko turinio apimtis
Orientavimasis rinkoje.	Dorinis ugdymas. Neriboti žmonių poreikiai; savanaudiškumas; draugystė; dalinimasis; žmonės yra priversti rinktis; pasekmės už savo veiksmus. Darbo pasidalijimas šeimoje, bendruomenėje.
Asmeninių finansų tvarkymas.	Etika. Pareigų pasidalijimas mokykloje, komandose, atsakomybė, empatija
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis..	Socialinis ugdymas. Pinigai; euras; prekių mainai. “Norėti” – ne visada reiškia – “galėti”. Žmonių migracija (emigrantai; imigrantai, reemigrantai). Reklama. Šalys – Lietuvos kaimynės. Tradiciniai amatai Lietuvoje. Bendruomenei naudingi verslo įmonių ir valstybės institucijų sukuriama darbai. Nauji išradimai, jų poveikis verslui ir vartojimui. Kaip uždirbami pinigai, iš kur gaunamos žmonių vartojamos gėrybės: maistas, drabužiai, būstas, elektros energija. Ekonominiai procesai, vykstantys artimiausioje aplinkoje.
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas.	Matematika. Prekės kaina; graža; pinigų skaičiavimas; pirkiniai. Skaičiavimai, palyginimai: pelnas; sąnaudos. Kūrybiniame procese mokomasi naudotis šiuolaikinių technologijų priemonėmis.
Globalinių ekonominių procesų supratimas	Gimtoji kalba. Ateities svajonės, tikslai; pasakos ir rašinėliai pritaikyti temoms: paskatos, turtas ir skurdas, kaina, vartotojai, verslininkų savybės; reklama; akcijos. Užsienio kalba. Pasirinkimai ir pasekmės; profesijos; apsipirkimo sprendimai; prekių ir paslaugų kainos; užsakymai internete; veiklos planavimas; taupymo sprendimai; susipažinimas su kitomis šalimis; susipažinimas su Lietuva, išradimai.

5 lentelė 5-8 klasės

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

	Dalyko turinio apimtis
Orientavimasis rinkoje.	Dorinis ugdymas. Poreikių įgyvendinimas, laimė, svajonės ir galimybės; atsakingas elgesys; sąžinė, „šešėlinė“ ekonomika, žmogaus ir technikos santykis, savęs įprasminimas profesinėje veikloje, autoritetai, lygios teisės ir galimybės, empatija, užuojauta, stereotipai, solidarumas, socialinis teisingumas.
Asmeninių finansų tvarkymas.	Informacinės technologijos. Kompiuterinių objektų kūrimas, redagavimas, valdymas ir taikymas. Technologinių inovacijų pavyzdžių analizė ir praktinis taikymas, sprendžiant problemas. Technologinėmis priemonėmis kuriami mokomieji objektai, priemonės, inovatyvūs produktai. Informacijos paieška, kaupimas, apdorojimas ir taikymas. Excel skaičiuoklės naudojimas paprastų ekonominių užduočių atlikimui, nagrinėjamos Excel finansinės funkcijos. Statistinių duomenų vaizdavimas, skaitymas ir analizavimas, diagramos. Simuliacijos kompiuterinėmis programomis.
Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis..	Gimtoji kalba. Kalbos taisyklumas dokumentuose; argumentuoti pasirinkimų motyvai; skelbimai, kvietimai, reklamos; pasekmių įvertinimas; verslininkų savybės; verslo etika, atsakingas elgesys; konkurencija; tarptautinių žodžių rašyba, tarimas, kirčiavimas. Pasakėčiose ir patarlėse atspindima ekonominė patirtis.
Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas.	Užsienio kalbos. Pasirinkimai, alternatyvos, laisvalaikis; profesija visam gyvenimui, išsilavinimas; darbo rinka; rizika; savęs ir šalies pristatymas; Europa, ES. Technologijų ir išradimų praeitis ir ateitis; kūno kalba; žiniasklaida ir jos poveikis; išmūs žmonės; darbo pasidalijimas, pareigos. Ekonominių ir finansinių terminų naudojimas kalbant apie paslaugas, pirkinius, namų ūkį.
Globalinių ekonominių procesų supratimas	Gamtamokslinis ugdymas. Žmonių įtaka gamtai; tarša ir pasekmės; draugiškos aplinkai technologijos, atsinaujinantys energijos ištekliai.
	Matematika. Namų ūkio ekonomika (sprendžiami praktiniai uždaviniai). Pinigų srutai (pajamos, išlaidos). Disponuojamos pajamos. Procentiniai kainų pokyčiai (pavyzdžiui, ryšys tarp perkamo kiekio, kainos, patiriamų išlaidų, turimų pajamų). Nuolaidos, pabrangimai. Apskaičiuoja skolinimosi palūkanas. Esant konkrečiam mokesčio tarifui apskaičiuoja mokesčių sumą. Taupymas, investavimas. Vidurkis, skaičių apvalinimas, procentai, proporcijos. Valiutų kursai ir operacijos (vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte).
	Geografija. Ištekliai, jų pasiskirstymas; valstybių ekonominiai skirtumai; ekonomikos sistemos; ūkių specializacija; prekyba ir jos apribojimai; regioninė geografija. Aptariamas ekonomikos išsivystymo lygio poveikis šalims, žmogui.
	Istorija. Darbo pasidalijimas įvairiais istoriniais laikotarpiais ir skirtingose vietovėse; išradimai palengvinę žmonių gyvenimą; senovės tradiciniai verslai. Mainai, pinigai; pinigų galia; valdžios funkcijos ir jų kaita įvairiais istoriniais laikotarpiais; Lietuvos užsienio prekybos istorija; Lietuva pasaulyje; Europos susivienijimas.
	Dailė. Pasirinkimai ir pasekmės; profesijos; patarlių iliustracijos; kūrybiniai darbai (hobi verčiame versu); išradimai dailėje.

	<p>Technologijos. Pasirinkimai; pagrindiniai ekonomikos klausimai: ką? kaip? kam?; maisto produktų kaina; produktų pasirinkimas, nuolaidos; valgiaraščio sudarymas, tradiciniai lietuviški patiekalai. Kulinarijos praktika, darbo priemonių pasirinkimas; darbų pasidalijimas; technologijos siuvime, kulinarijoje; verslininko ir gamintojo skirtumai; tradicinių/savų rankdarbių pritaikymas kuriant savąjį verslą. Technologinių inovacijų, mažinančių taršą analizė, ekonominis vertinimas.</p>
--	---

6 lentelė 9/10 klasė

Mokymosi turinys	Esminės sąvokos
1. Orientavimasis rinkoje	
<p>Ekonomikos samprata. Ekonominiai pasirinkimai. Makroekonomika ir mikroekonomika. Ekonomiką supranta kaip mokslą, nagrinėjančią ribotų išteklių naudojimą neribotiems norams tenkinti. Lygina ribines sąnaudas ir ribinę naudą, vertina verslo ir (arba) asmeninius pasirinkimus, aiškina ribinę naudą ir ribines sąnaudas remiantis paprastais savo veiklos pavyzdžiais. Identifikuoja ekonomines problemas mikro ir makro lygmeniu.</p> <p><i>Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai aiškinasi ribotų išteklių naudojimo galimybes (stygių.)</i></p> <p>Alternatyvieji kaštai ir pasirinkimai. Nusako išteklių stygių kaip pagrindinę ekonomikos problemą ir aiškina, kodėl ir valstybė, ir verslai, ir piliečiai, priimdami racionalius sprendimus, renkasi, o rinkdamiesi įvertina alternatyvias sąnaudas.</p> <p>Rinkos modelis. Susipažįsta su ekonominėmis sistemomis, jas lygina, išskiria sistemų privalumus ir trūkumus. Paaiškina rinkos ribotumo problemas.</p> <p><i>Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai aiškinasi, į kokius pagrindinius sektorius dalijamas ūkis, nagrinėjama transporto, prekybos ir ryšių įtaka valstybių gyvavimui. Nagrinėjama, kaip ir kodėl atsiranda ūkių specializacija. Mokiniai aiškinasi, kokiais kriterijais vadovaujantis (nuosavybės formos, valdymo, prekių ir paslaugų paskirstymo), skiriamos pagrindinės ekonomikos sistemos (rinkos, komandinė, tradicinė).</i></p> <p>Pasiūla, paklausa, rinkos kaina. Aiškinasi paklausos ir pasiūlos dėsnius, kainos formavimosi mechanizmą. Analizuoja paklausos ir pasiūlos veiksnius bei vertina veiksnių poveikį rinkos kainų pokyčiams. Apskaičiuoja vartotojų išlaidas.</p> <p><i>Dermė su matematika, pvz. apskaičiuoti pusiausvyros kainą, kiekį, kai duotos paklausos ir pasiūlos funkcijos. Apskaičiuoti parduodamus prekių kiekius, esant skirtingoms kainoms, apskaičiuoti vartotojų išlaidas pirkiniams. Matematikų komentaras: tiesinė ir kvadratinė funkcija nagrinėjama 9 klasėje.</i></p>	<p>Alternatyvieji kaštai, ribinės sąnaudos, ribinė nauda, žiedinė ekonomika, verslo įmonė, namų ūkiai, valstybinis sektorius, mikroekonomika, makroekonomika, prekių/paslaugų rinka, išteklių rinka, paklausa, pasiūla, paklausos dėsnis, pasiūlos, stygius, perteklius, rinkos pusiausvyra, rinkos kaina, konkurencija, konkurencinė rinkos struktūra, tobula konkurencinė rinka, mopopolija, oligopolija, monopolinė konkurencija, monopopsonija.</p>

Procento sąvoka ir jų skaičiavimo uždaviniai sprendžiami 5 klasėje.

Rinkos konkurencinė struktūra. Aiškinasi konkurencijos naudą visuomenei, pagal konkurencijos laipsnį ir kitus požymius atskiria rinkos tipus.

2. Asmeninių finansų tvarkymas

Pajamų šaltiniai, asmeninės pajamos, asmeninis biudžetas. Apibūdina pagrindines pajamų rūšis, mokosi sudaryti asmeninį arba šeimos biudžetą. Paaiškina, kaip struktūriniai ekonomikos pokyčiai, darbo paklausa ir pasiūla, technologijų kaita, valstybės politika ir kt. daro įtaką piliečių disponuojamoms pajamoms.

Dermė su matematika: pvz. apskaičiuoja pajamų struktūrą, pajamų pokyčius, tam tikro laikotarpio vidutines pajamas. Matematikų komentaras: asmenines pajamas - 6 kl., valstybės biudžeto – 8 kl., pokyčiai (padidėjimas, pamažėjimas – nuo pradinių kl., procentiniai pokyčiai - 5 kl.

Veiksniai, darantys įtaką turto kaupimo, taupymo ir investavimo sprendimams. Aptaria planavimo svarbą žmogaus gyvenime. Skaičiuoja mokesčius, kuriuos moka privatūs asmenys. Vertina finansinių galimybių priklausomybę nuo darbo užmokesčio, mokesčių, infliacijos. *Dermė su matematika, pvz. apskaičiuoja pajamų mokesčių, disponuojamas pajamas, nustato procentinius pokyčius ir pan. Matematikų komentaras: pajamų mokesčiai, nagrinėjama mokesčių įvairovė skaičiuojant procentus, nuo 5 kl., darbo užmokestis – kontekstiniai uždaviniai, nustato procentinius pokyčius nuo 8 kl.*

Finansinių įstaigų teikiamos paslaugos. Palūkanų norma. Supažindinami su bankų ir kitų finansinių institucijų veikla. Įvairias taupymo ir investavimo priemones vertina pagal likvidumą, riziką ir grąžą. Investavimo priemones lygina pagal investavimo tikslus.

Dermė su matematika, pvz. apskaičiuoja paprastas ir sudėtingas palūkanas bei palūkanų pokyčius, keičiantis palūkanų normai). Matematikų komentaras: paprastas ir sudėtingas palūkanas bei palūkanų pokyčius, keičiantis palūkanų normai – taip 10 kl., keičiantis palūkanų normai – mes nespėsime, imsime tik mokymo metu esančias palūkanų normas (stat.gov ir bankų informacija IT pagalba) ir jas naudosisim.

Savo finansinio tikslo pagrindimas skaičiavimais. Mokosi nusistatyti asmeninius finansinius tikslus. Sudaro savo ateities biudžetą, įvertinant pastovias išlaidas ir pajamas, palygina draudimo, kredito, lizingo ir pan. privalumus ir trūkumus. Sklandžiai ir taisyklingai vartoja terminus kalbant apie savo finansinę ateitį ir sudarant sutartis susijusias su asmeniniais finansais.

Sudaro tam tikro laikotarpio asmens (ar šeimos) biudžetą.

3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis

Gyventojų pajamos, disponuojamos pajamos, vartojimo išlaidos, gyventojų pajamų mokesčiai, darbo užmokestis, finansinės institucijos, taupymas, investavimas, palūkanų norma, šeimos biudžetas, akcijos, obligacijos, dividendai, pelningumas, likvidumas.

Verslumas ir verslas, verslininkas ir vadovas. Aiškinasi verslo vaidmenį visuomenėje. Aptaria, kokių savybių turi turėti verslininkas. Analizuoja vadovo indėlį į verslą

Verslo strategijos. Lyderystė. Verslininkas novatorius. Aptaria sėkmingo verslo strategijos principus.

Verslo organizavimo formos. Trūkumai, privalumai. Susipažįsta su verslo organizavimo formomis, jas lygina pagal privalumus ir trūkumus. Susipažįsta su ne pelno siekiančių organizacijų veikla. Atskiria socialinį, socialiai atsakingą, tvarų/darnų verslą. Pateikia verslo praktikos pavyzdžių

Verslo finansavimas. Susipažįsta su verslo finansavimo formomis ir galimybėmis. Vertina riziką. Konteksto analizė ir problemos identifikavimas. Remiantis dizainu grįsto mąstymo (angl. „Design thinking“) metodika mokinai, dirbdami grupėmis, generuoja verslo idėjas, atsižvelgdami į tai, kokią problemą jos gali išspręsti. Per praktinę veiklą ugdomi savo verslumo gebėjimus.

Problemos analizė - sprendimo pateikimas. Rinkos tyrimas. Susipažįsta su rinkos tyrimo metodais ir atlieka rinkos tyrimą.

Idėjos analizė - verslo planas. Dirba komandoje ir vysto verslo planą, pasinaudodami CANVAS modeliu.

Idėjos įgyvendinimas - įmonės tiekimo grandinė. Mokosi vystyti prekę/ paslaugą. Nagrinėja našumo veiksnius ir jų daromą poveikį gamybai.

Idėjos įgyvendinimas - įmonės struktūra. Vertina žmogiškųjų išteklių kokybės įtaką darbo našumui. Analizuoja ir vertina bendradarbiavimo ir komandinio darbo galias verslui.

Idėjos įgyvendinimas - įmonės finansai. Analizuoja finansavimą parduodant akcijas; mokosi valdyti įmonės finansus pildydami buhalterinio balanso žurnalą.

Idėjos įgyvendinimas – marketingas. Reklamuoja, viešina, parduoda produktą / paslaugą.

Idėjos įgyvendinimas - prototipas. Sukuria savo idėjos prototipą.

Idėjos įgyvendinimas - pristatymas. Pristato savo verslo idėją bendruomenei ir/ar eXpo renginiuose.

Kolegų idėjų vertinimas. Vertindami kolegų idėjas mokosi etiškai konkuruoti rinkoje: atsakingai replikuoti ir argumentuotai reflektuoti.

Verslas, verslumas, gyvenimo lygis, darbo našumas, pardavimų pajamos, pardavimų kaštai, pelnas, nuostolis, lūžio taškas, savikaina, buhalterinis balansas, reklama, apyvarta, specializacija, autorių teisės, finansiniai šaltiniai.

4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas ir vertinimas

Valstybės vaidmuo ekonominėje apyptakoje. Palygina valstybes ekonominiu požiūriu, analizuoja statistinius duomenis ir pateikia išvadas. Atpažįsta valstybės funkcijas ekonomikoje. Diskutuoja, kokiais atvejais valstybė skatina konkurenciją, kokiais – netgi ją sumažina. Vertina atskirus valstybės sprendimus dėl konkurencijos rinkose, Lietuvos ūkio ir kultūros laimėjimus.

Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai nagrinėja Lietuvos ir pasaulio statistikos duomenis, lygina ir vertina Lietuvą ir pasirinktas šalis pagal ekonominius ir socialinės raidos rodiklius (BVP, ŽSRI, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, skurdo lygis), pateikti apibendrinamąsias išvadas. Ieškoti priežasčių, galinčių lemti skirtingą šalies padėtį pagal nagrinėjamus rodiklius.

Viešosios gėrybės. Analizuoja viešąjį ekonomikos sektorių. Skiria viešąsias prekes ir paslaugas nuo privačių prekių ir paslaugų. Pateikia pavyzdžių.\

Pagrindiniai makroekonominiai rodikliai. Apibūdina pagrindinius rodiklius, nusakančius šalies ekonomikos būklę. Vertina šalies gyvenimo lygį pagal BVP, tenkantį vienam gyventojui, nedarbo lygį ir infliaciją (defliaciją).

Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai aiškinasi, kas yra BVP, kas į jį įskaičiuojama, lygina kelerių metų BVP kitimą. Tiria kelių skirtingų šalių (ir kelerių metų) pagrindinių ekonominių ir socialinių rodiklių duomenis: BVP, BVP, tenkantį vienam gyventojui, gyvenimo lygio indeksą; vaizduoja duomenis grafikuose, lygina, analizuoja, daro išvadas.

Dermė su matematika: apskaičiuoja ekonominių rodiklių absoliučius ir santykinus pokyčius, ekonominių rodiklių reikšmes, kai žinomi jų pokyčiai, vidutinės tam tikro laikotarpio rodiklių reikšmes ir pan. Matematikų komentarai: – Dera, bet tai ekonomika.

Mokesčiai į biudžetą. Valstybės biudžetas. Nagrinėja valstybės biudžetą, aiškina valstybės pajamų šaltinius ir pagrindines valstybės išlaidas, biudžetinio finansavimo prioritetus.

Dermė su matematika: apskaičiuoja mokesčius, esant skirtingoms mokesčių normoms /tarifams, apskaičiuoja valstybės išlaidų struktūrą ir atskirų išlaidų elementų absoliučius ir santykinus pokyčius. Matematikų komentarai: apskaičiuoja mokesčius, esant skirtingoms mokesčių normoms /tarifams, apskaičiuoja valstybės išlaidų struktūrą ir atskirų išlaidų elementų – taip. absoliučius ir santykinus pokyčius- Dera.

„Šešėlinė“ ekonomika, jos poveikis valstybės biudžetui. Analizuoja šešėlinės ekonomikos susidarymą, jos mastus, priežastis ir pasekmes Lietuvos verslui ir visuomenei.

Ekonominė apytaka, viešosios gėrybės, valstybės biudžetas, valstybės išlaidos ir pajamos, „šešėlinė ekonomika“, tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, akcizas, akcizo mokestis, pelno mokestis, pridėtinės vertės mokestis, makroekonominiai rodikliai, bendrasis vidaus produktas, bendrasis nacionalinis produktas, infliacija/defliacija, baziniai metai, nedarbo lygis, valstybės biudžetas, fiskalinė politika, monetarinė politika, centrinis bankas, ekonominis augimas, perkamoji galia, viešosios gėrybės, darbo išteklių, darbo jėga, bedarbis, biudžeto deficitas, valstybės skola.

Fiskalinė ir monetarinė valstybės politika. Analizuoja galimus vyriausybės kainų kontrolės padarinius. Vertina fiskalinės politikos priemonių veiksmingumą sprendžiant ekonomikos problemas. Skiria valstybės biudžeto deficitą nuo valstybės skolos. Aiškina biudžeto deficito mažinimo būdus bei didėjančio deficito grėsmę šalies stabilumui. Analizuoja centrinio banko vaidmenį.

5. Globalinių ekonominių procesų supratimas

Atviros ekonomikos modelis. Paaiškina sąvoką „atvira ekonomika“, nusako kodėl ekonomikos atvirumas turi reikšmingos įtakos Lietuvos ekonomikos augimui (dėl poveikio eksportui, tiesioginėms užsienio investicijoms ir inovacijoms).

Globalizacijos procesai, jų privalumai ir keliamas pavojus nacionalinei ekonomikai. Vertina teigiamus ir neigiamus globalizacijos padarinius šalių ekonomikai, politikai ir kultūrai. Paaiškina globalizacijos privalumus ir trūkumus.

Tarptautinės prekybos nauda ir patiriami nuostoliai. Mainai. Šalių specializacija. Išvardija tarptautinės prekybos ribojimo priemones ir priežastis. Paaiškina mainų tarp valstybių naudą vartotojams, vertina tarpusavio priklausomybės, atsirandančios dėl specializacijos, aspektus. Nusako tarptautinę prekybą skatinančius veiksnius: skirtingus išteklių kiekius ir skirtingas kainas įvairiose šalyse.

Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai aptaria Lietuvoje taikomus prekybos apribojimus ir paaiškina, kodėl jie taikomi, nors laisvoji prekyba teikia abipusę naudą.

Dermė su matematika: pvz. apskaičiuoja prekės kainą, esant skirtingiems muitų tarifams, surenkamų muitų dydį, kai žinomos prekybos apimtys ir muitų tarifai. Matematikų komentaras: apskaičiuoja prekės kainą, esant skirtingiems muitų tarifams, surenkamų muitų dydį, kai žinomos prekybos apimtys ir muitų tarifai – Dera, tik kontekstiniai uždaviniai.

Valiutos. Šalies mokėjimų balansas. Paaiškina valiutų kursų poveikį tarptautinei prekybai, atlieka nesudėtingus valiutų kursų perskaičiavimo veiksmus. Analizuoja šalies mokėjimų balanso pagrindines dalis.

Dermė su matematika: pvz. vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte. Matematikų komentaras: vienos šalies valiutos vertę apskaičiuoja kitos šalies valiutos verte –Dera, proporcijos (6 kl.), tik kontekstiniai uždaviniai.

Europa ir Lietuva pasaulyje. Kaimynystės politika. Analizuoja teigiamas ir neigiamas valstybės dalyvavimo tarptautinėse ekonominėse organizacijose puses. Žino ekonominiu tarptautinius susivienijimus/organizacijas, kuriems priklauso Lietuva.

Pamokas derinti su geografijos mokytoju, nes mokiniai aiškinasi ir vertina svarbiausius politinius ir

Atvira ekonomika, globalizacija, tarptautinė prekyba, laisvoji prekyba muitai, kvotos, muitų sąjunga, embargas, dempingas, valiutos kursas, šalies mokėjimų balansas, užsienio prekybos balansas, Europos sąjunga, tarptautiniai susivienijimai, tarptautinės organizacijos, absoliutinis pranašumas, santykinis pranašumas, eksportas/importas, laisvosios prekybos asociacija.

ekonominius susivienijimus: Europos Sąjungos (ES), Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO), Naftą eksportuojančių šalių organizacijos (OPEC)

Europos susivienijimas. ES teikiamos galimybės jaunimui ir verslui. Aiškinasi paskatas ir jų poveikį asmeninei karjerai.

Integracija į kitus dalykus:

Dorinis ugdymas. Verslo etiketas. Vartotojų teisių apsauga. Bendravimo būdai. Konfliktų sprendimo būdai. Kūrybiškas problemų sprendimas. Gebėjimas dirbti komandoje. Rizikos situacijos, gebėjimas įžvelgti pasekmes. Klausymosi menas: pasyvaus ir aktyvaus klausymosi galimybės. Verbalinė ir neverbalinė komunikacija. Elgesys su viršininku. Atsakomybės prisiėmimas. Skurdo mažinimas, skirtingos socialinės grupės, vartojimo kultūra, autoritetai, savęs įprasminimas profesinėje veikloje, žmogaus ir technikos santykis, nelygybė, pagarba tautiniams skirtumams, tautos vertybės, individo ir minios santykis, socialinė atsakomybė.

Užsienio kalbos: ekonomikos terminų vartojimas. Šiuolaikinės informacijos priemonės: reklama, internetas – prekių ir paslaugų pristatymo priemonės. verslo pavyzdžių nagrinėjimas (paslaugos, parduotuvės, pirkiniai).

Gimtoji kalba: tarptautinių žodžių, ekonominių terminų rašyba ir tarimas, viešoji kalba.

Informacinės technologijos: asmens duomenų apsauga (duomenų kaupimas, tvarkymas), statistinių duomenų pateikimas lentelėse ir grafinis atvaizdavimas. valstybės viešojo sektoriaus statistinių duomenų rinkimas ir apdorojimas, rinkos tyrimų rezultatų analizė ir grafinė interpretacija Simuliacijos kompiuterinėmis programomis. Mokymasis naudotis interaktyviais asmeninių finansų valdymo įrankiais. Mokymasis saugiai apsipirkinėti internete, naudotis e-banko paslaugomis, žinoti pavojus.

Geografija: geografinių sąlygų įtaka ekonominių sistemų formavimuisi, ekologinės problemos ir katastrofos, gaivalinės nelaimės, nelaimingi atsitikimai ir avarijos pramonėje. Gamybos veiksniai (žemė, darbas, kapitalas, verslumas). Išteklių. Ūkis šių dienų sąlygomis. Rinkos ūkio principai. Verslo specifika skirtingose šalyse, šalių ekonominio išsivystymo skirtumai.

Istorija: žmogaus teisių ir laisvių atsiradimas, ekonominių sistemų raida istorijos kontekste. Didžioji depresija JAV, jos poveikis pasaulio ekonomikai.

Žmogaus sauga: darbo sąlygos ir apmokėjimas.

Pilietiškumo pagrindai: šešėlinės ekonomikos klausimai, mokesčių vengimas, taupus išteklių naudojimas, atsakingas vartojimas.

Matematika: sprendžia praktines užduotis susijusias su prekės/paslaugos pusiausvyros kainos nustatymu, mokesčių, esant skirtingoms mokesčių normoms /tarifams apskaičiavimu, valstybės /namų ūkių pajamų ir išlaidų struktūra ir pokyčiais. Apskaičiuoja ekonominių rodiklių absoliučius ir procentinius pokyčius, vienos šalies valiutos vertę kitos šalies valiutos verte. Skaičiuoja paprastąsias ir sudėtingas palūkanas.

Ekonomikos ir verslumo pasiekimų lygių požymiai

Skyrelyje pateikiami mokinių žinių, supratimo ir gebėjimų lygių požymiai. Jie turėtų padėti mokytojui stebėti, apibendrinti, fiksuoti individualius mokinių pasiekimus ir diferencijuoti užduotis. Pateikiami aprašyti 4 pasiekimų lygiai. Lygių požymiai – ne kiekybiniai, o kokybiniai, jais siekiama ne tik vertinti mokinių pasiekimus lygiais (vertinti balais), bet ir tikimasi, kad šie kriterijai padės mokytojams įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus ir planuoti, kaip juos ugdyti siekiant geresnių mokymo(si) rezultatų.

7 lentelė Ekonomikos ir verslumo pasiekimų lygių požymiai

I pasiekimų lygis	II pasiekimų lygis	III pasiekimų lygis	IV pasiekimų lygis
1. Orientavimasis rinkoje			
A1.1 Savais žodžiais apibūdina pagrindines ekonomines sąvokas, bet ne visada tinkamai jas vartoja. Paaiškina, kaip pamatiniai ekonomikos reiškiniai padeda išgyventi, klestėti ir darniai sugyventi ribotų išteklių sąlygomis. Nusako kas yra ekonominė apytaka ir kas yra pagrindiniai jos dalyviai. Paaiškina, kaip pasireiškia vartotojų ir	A1.2 Žino ir teisingai apibūdina pagrindines sąvokas ir terminus. Išvardina ekonominės apytakos dalyvius ir piniginius bei prekinis srautus. Apibūdina rinkos dalyvių - vartotojų ir verslo įmonių elgseną rinkoje. Nagrinėja elementarius uždavinius, problemas, idėjas remdamasis keliais požiūriais.	A1.3 Skiria, lygina ir tinkamai vartoja nagrinėjamas ekonomikos sąvokas, terminus, dėsnius. Nusako išteklių ribotumo problemą. Mokytojo arba draugų padedamas analizuoja rinkos dalyvių – namų ūkių, verslo ir valstybės - vaidmenį ekonominėje apytakoje. Analizuoja vartotojų ir gamintojų elgseną rinkoje. Samprotauja apie pinigų vaidmenį	A1.4 Analizuoja rinkos dalyvių elgseną (vaidmenis ir atsakomybę). Skiria, lygina, interpretuoja ir tinkamai vartoja nagrinėjamas ekonomikos sąvokas, terminus, dėsnius, ekonominius procesus. Diskutuoja apie pasirinkimo svarbą išteklių ribotumo sąlygomis. Ekonominės problemas skiria mikro ir makro lygmeniu. Įvairiapusiškai analizuoja

<p>gamintojų vaidmuo rinkoje. Žino skirtumus tarp vartotojų ir gamintojų elgsenos rinkoje. Išvardina keletą pinigų funkcijų.</p>	<p>Išvardina pagrindines pinigų funkcijas.</p>	<p>ekonomikoje, apibūdina jų pagrindines funkcijas.</p>	<p>rinkos dalyvių – namų ūkių, verslo ir valstybės - vaidmenį ekonominėje apytakoje. Rinkos dalyvių vaidmenį kritiškai analizuoja darnios plėtros kontekste. Argumentuotai kalba apie pinigų vaidmenį ekonomikoje, paaiškina jų pagrindines funkcijas.</p>
<p>A2.1 Mokytojo arba draugų padedamas, diskutuoja apie paklausos ir pasiūlos dėsnius. Paaiškina, kaip supranta prekės ar paslaugos paklausą ir pasiūlą, nusako paklausos ir pasiūlos dėsnius, nors kartais ir padaro klaidų. Paaiškina kas yra rinkos pusiausvyra ir, panaudodamas tradicines paklausos ir pasiūlos kreives, rinkos pusiausvyrą pavaizduoja grafike. Atpažįsta stygiaus pavyzdžius savo aplinkoje.</p>	<p>A2.2 Žino paklausos ir pasiūlos dėsnius, bando juos taikyti aiškindamas rinkos kainos formavimosi mechanizmą. Išvardina pagrindinius veiksnius, turinčius įtakos paklausos ir pasiūlos kitimui. Paaiškina, kaip paklausos ar pasiūlos pokyčiai gali paveikti prekės ar paslaugos kainą. Sprendžia ekonominius uždavinius: pagal lentelėse pateiktus duomenis, apskaičiuoja pusiausvyros kainą ir kiekį. Konkrečiu atveju išvardina galimas ribotų išteklių naudojimo alternatyvas.</p>	<p>A2.3 Nusako paklausos ir pasiūlos dėsnius ir mokytojo arba draugų padedamas aiškina kainos formavimosi mechanizmą. Analizuoja paklausos ir pasiūlos veiksnius bei nusako galimą veiksmų poveikį rinkos kainų pokyčiams. Sprendžia ekonominius uždavinius: pagal lentelėse pateiktus duomenis apskaičiuoja pusiausvyros kainą, nubrėžia paklausos ir pasiūlos kreives ir pusiausvyrą parodo grafike, apskaičiuoja vartotojų išlaidas pirkiniams. Teisingai suformuluoja konkretaus pasirinkimo kriterijus ir apibrėžia pasirinkimo alternatyvias sąnaudas.</p>	<p>A2.4 Pritaikydamas paklausos ir pasiūlos dėsnius, paaiškina rinkos kainos formavimosi mechanizmą. Pateikdamas realius pavyzdžius, analizuoja veiksnius, turinčius įtakos konkrečių prekių ar paslaugų rinkos kainų pokyčiams. Sprendžia ekonominius uždavinius: pagal duotas paklausos ir pasiūlos funkcijas apskaičiuoja pusiausvyros kainą ir kiekį; rinkos pusiausvyrą interpretuoja grafiškai, apskaičiuoja parduodamus prekių kiekius, esant skirtingoms kainoms ir apskaičiuoja vartotojų išlaidas pirkiniams. Samprotauja, kokie veiksniai gali daryti įtaką konkrečių prekių ar paslaugų kainų pokyčiams. Argumentuodamas nusako pasirinkimo alternatyvias sąnaudas.</p>
<p>A3.1 Išvardina rinkos konkurencinės struktūros tipus. Paaiškina skirtumus tarp tobulos konkurencijos rinkos ir monopolinės rinkos. Nusako pagrindinius kriterijus, kuriais remiantis šalys skirstomos į</p>	<p>A3.2 Padedant mokytojui arba draugams, diskutuoja apie konkurencijos naudą vartotojams ir visuomenės gerovei. Išvardina rinkos konkurencinės struktūros tipus ir paaiškina pagrindinius jų</p>	<p>A3.3 Paaiškina, kodėl konkurencija rinkoje yra svarbi ne tik vartotojams bet ir visuomenei. Nusako bruožus, naudojamus rinkos struktūrai atpažinti. Atpažįsta mokytojo pateikiamus skirtingos</p>	<p>A3.4 Argumentuotai paaiškina konkurencijos svarbą rinkai, šalies ekonomikai ir visuomenei. Pagal konkurencijos laipsnį ir kitus požymius atskiria rinkos tipus ir palygina jų pasekmes rinkai.</p>

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

tradicinės, komandinės (planinės), rinkos, mišriosios ekonomikos šalis.	bruožus. Nusako atskirų ekonomikos sistemų bruožus.	konkurencijos pavyzdžius. Paaiškina rinkos monopolizavimo pasekmes visuomenei. Nusako atskirų ekonomikos sistemų bruožus, jas atpažysta ir pateikia pavyzdžių.	Pateikia skirtingos konkurencijos pavyzdžių iš Lietuvos ūkio. Savarankiškai atpažįsta ir palygina ekonomines sistemas, jų pranašumus ir trūkumus.
2. Asmeninių finansų tvarkymas			
B1.1. Išvardina pagrindinius gyventojų pajamų ir išlaidų elementus, pagal pateiktus statistinius duomenis padaro ekonomines išvalgas apie pajamų ir išlaidų kitimo tendencijas. Mokytojo arba draugų padedamas iškelia ekonominę, finansinę ar verslo problemą, įvardija kelis problemų sprendimų būdus. Mokytojui ar draugams padedant, parenka vieną problemos sprendimo būdą ir bando išspręsti.	B1.2 Mokytojo arba draugų padedamas, analizuoja gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą. Apskaičiuoja pajamų ir išlaidų absoliučius ir procentinius pokyčius. Apibūdina, kaip galima valdyti asmeninius finansus, samprotauja apie finansinę riziką. Savo artimoje aplinkoje randa ekonominę, finansinę ar socialinę problemą, įvardija kelis problemų sprendimų būdus. Dalyvauja diskusijose, išsako savo nuomonę.	B1.3 Naudodamiesi mokytojo pateikiama statistine informacija, analizuoja ir apibendrina gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą ir pokyčius laike. Atlieka ekonomines – finansines užduotis: nustato gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą, apskaičiuodamas atskirų elementų lyginamąsias dalis, apskaičiuoja pajamų ir išlaidų absoliučius ir procentinius pokyčius. Žino šiuolaikinius asmeninių finansų valdymo įrankius, paaiškina finansinę riziką bei apibūdina jos valdymo būdus. Identifikuoja ir savarankiškai sprendžia nesudėtingą ekonominę, finansinę ar socialinę problemą, įvardindamas kelis problemos sprendimo būdus. Parinkdamas problemos sprendimo būdą kartais klysta.	B1.4 Savarankiškai surenka reikalingą statistinę informaciją apie gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą ir pokyčius laike, ją apibendrina ir analizuoja. Atlieka ekonomines – finansines užduotis: nustato gyventojų pajamų ir išlaidų struktūrą, apskaičiuodamas atskirų elementų lyginamąsias dalis, apskaičiuoja pajamų ir išlaidų absoliučius ir procentinius pokyčius bei pateikia ekonomiškai argumentuotas išvadas. Moka naudotis šiuolaikiniais asmeninių finansų valdymo įrankiais ir nusako finansinę riziką bei paaiškina finansinės rizikos ir naudos valdymo svarbą. Savarankiškai randa pavyzdžių, atitinkančių nagrinėjamą ekonominę situaciją.
B2.1. Paaiškina asmeninio biudžeto sampratą. Iš savo asmeninės patirties pateikia pavyzdžių.	B2.2. Pagal pateiktą pavyzdį sudaro asmeninį biudžetą, vertina jo stovį trumpuoju laikotarpiu.	B2.3. Savarankiškai skaičiuoja ir, mokytojui vadovaujant, planuoja savo (savaitės, mėnesio) biudžetą. Apibrėžia galimus konkretaus pasirinkimo padarinius, nusako šių	B2.4. Išsikelia asmeninį tikslą ir sudaro alternatyvius biudžetus, numatytam tikslui pasiekti, juos tarpusavyje palygina ir argumentuotai pagrindžia savo pasirinkimą.

		padarinių poveikį ateičiai.	Diskutuoja apie finansinių sprendimų padarinius ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu.
B3.1 Paaiškina, kas yra paprastosios ir sudėtinės palūkanos. Diskutuoja apie galimus taupymo ir investavimo būdus.	B3.2 Paaiškina ir palygina paprastąsias ir sudėtinės palūkanas. Atlieka ekonomines – finansines užduotis: apskaičiuoja paprastąsias palūkanas. Išvardina pagrindinius kapitalo kaupimo instrumentus.	B3.3 Diskutuoja apie palūkanų vaidmenį žmonių taupymo ir investavimo sprendimams. Išvardina ir tarpusavyje palygina taupymo ir investavimo priemones. Apibūdina pagrindinius kapitalo kaupimo instrumentus ir pagrindžia jų poreikius geriausiai atitinkantį variantą. Atlieka ekonomines – finansines užduotis: apskaičiuoja paprastąsias ir sudėtinės palūkanas.	B3.4 Argumentuotai kalba apie palūkanų vaidmenį skolintojams ir besiskolinantiems ir kaip palūkanų kitimas veikia žmonių priimamus finansinius sprendimus. Palygina įvairių formų kapitalo kaupimo instrumentus ir paaiškina psichologinių savybių įtaką žmonių priimamiems finansiniams sprendimams. Atlieka ekonomines – finansines užduotis: skaičiuoja paprastąsias ir sudėtinės palūkanas.
3. Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis			
C1.1 Išvardina pagrindines verslo organizavimo formas, įvardina bent vieną jų privalumą ir trūkumą. Su mokytojo arba draugų pagalba aptaria, kokių savybių turi turėti verslininkas.	C1.2 Nusako kaip supranta verslumą ir verslą. Išvardina pagrindines verslo organizavimo formas, įvardina jų privalumus ir trūkumus. Paaiškina priežastis, skatinančias imtis verslo, svarsto, kaip ir kodėl verslininkai rizikuoja įgyvendindami savo idėjas.	C1.3 Nusako verslo vaidmenį savo aplinkoje ir paaiškina, kuo svarbus verslumas. Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus. Atpažįsta skirtingas verslo organizavimo formas, pateikia praktinių pavyzdžių. Diskutuoja apie verslo socialinę atsakomybę.	C1.4 Nusako verslo vaidmenį rinkos ekonomikoje ir argumentuotai paaiškina, kuo svarbus verslumas. Įsivertina savo verslumo gebėjimus, juos ugdo. Palygina skirtingas verslo organizavimo formas, išskirdamas jų privalumus ir trūkumus. Pateikia skirtingų verslo organizavimo formų pavyzdžių iš Lietuvos ūkio. Atskiria socialinį, socialiai atsakingą, tvarų verslą. Pateikia verslo praktikos pavyzdžių. Paaiškina, kodėl verslas siekia sukurti naujoves.
C2.1 Mokytojui arba draugams padedant,	C2.2 Su komandos draugais	C2.3 Dalyvauja kitų (kolegų ar mokytojo)	C2.4 Inicijuoja diskusiją apie verslo

<p>sugalvoja verslo idėją arba padeda realizuoti kitų inicijuotus praktinės veiklos projektus. Aptaria verslo plano etapus, bet neatlieka tikslų skaičiavimų ir išsamaus pagrindimo. Tirdamas rinką, iškelia elementarias hipotezes. Pristato verslo idėją kolegoms ir atsakingai vertina kolegų verslo idėjas. Išvardina sėkmingo verslininko savybes.</p>	<p>modeliuoja verslo įmonės įkūrimą, valdymą ir likvidavimą. Tirdamas rinką, iškelia elementarias hipotezes, apibūdina rinkos tyrimo metodus, tačiau juos taiko tik dalinai, pagrįsdamas savo verslo idėjos įgyvendinimą. Padedamas mokytojo arba draugų, rengia verslo planą, bet neatlieka skaičiavimų. Pristato savo verslo idėją klasės arba mokyklos bendruomenei. Dalyvauja kolegų verslo idėjų pristatyme ir atsakingai vertina kolegų pastangas.</p>	<p>inicijuotose diskusijose apie verslo kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje. Modeliuoja verslo įmonės įkūrimą, valdymą ir likvidavimą. Pasakoja apie savo sugalvotos verslo idėjos tikslines rinkas. Mokytojo arba draugų padedamas, parengia rinkos tyrimui anketos klausimus ir kelia hipotezes. Rengia verslo planą, apytiksliai įvertindamas būtinas išlaidas, tikėtinas pajamas ir galimas rizikas. Įsitraukia į bendravimą ir bendradarbiavimą, prisiima atsakomybę komandoje. Savo/komandos verslo idėją pristato viešai (klasėje, mokyklos bendruomenei). Aktyviai dalyvauja kolegų verslo idėjų pristatyme, atsakingai, iniciatyviai, vertina kolegų pastangas.</p>	<p>kūrimo ir veiklos vykdymo galimybes Lietuvoje ir generuoja verslo idėją darnios/tvarios plėtros kontekste. Imasi iniciatyvos praktinės veiklos projektams kurti ir realizuoti. Modeliuoja verslo įmonės įkūrimą, valdymą ir likvidavimą. Vartodamas pagrindines sąvokas ir terminus argumentuotai reiškia nuomonę apie sugalvotos verslo idėjos vertę, tikslines rinkas, verslo finansavimo galimybes. Analizuoja vadovo/lyderio indėlį į verslą. Rengia verslo planą, apskaičiuodamas išlaidas, tikėtinas pajamas. Apskaičiuoja lūžio tašką, apibrėžia galimas rizikas. Savarankiškai ar komandoje atlieka rinkos tyrimus: sukuria klausimus, iškelia hipotezes, apibendrina jų rezultatus. Savo/komandos verslo idėją pristato viešai (klasėje, mokyklos bendruomenei, eXpo renginiuose). Vertindamas kolegų idėjas, pateikia jiems klausimus, palygina jas tarpusavyje ir argumentuotai reflektuoja. Demonstruoja pagrįstą asmeninę poziciją, pagarbą kitokiems nuomonėms, jų prielaidų ir galimų pasekmių suvokimą.</p>
<p>C3.1 Išvardina gamybos ir realizavimo kaštų/sąnaudų sudedamąsias dalis.</p>	<p>C3.2 Mokytojui arba draugams padedant, suskirsto gamybos ir</p>	<p>C3.3 Savarankiškai suskirsto gamybos ir realizavimo kaštus/sąnaudas į</p>	<p>C3.4 Sugrupuoja, apskaičiuoja ir palygina alternatyvių produktų</p>

Atlieka nesudėtingus skaičiavimus.	realizavimo kaštus/sąnaudas į grupes ir apskaičiuoja juos.	grupes, apskaičiuoja juos, įvertindamas galimas išlaidas. Pateikia alternatyvių produktų pavyzdžių.	gamybos ir realizavimo kaštus/sąnaudas. Nusako kaip galima sumažinti kaštus/sąnaudas, nebloginant produktų kokybės.
4. Valstybės vaidmens ekonomikoje ir ekonomikos rodiklių nagrinėjimas bei vertinimas			
D1.1 Paaškina, kas yra valstybės biudžetas, kaip formuojamos biudžeto pajamos ir kam skiriamos biudžeto išlaidos. Pagal pateiktus duomenis, nustato valstybės biudžeto stovį.	D1.2 Pademonstruoja bendrą supratimą apie valstybės biudžeto struktūrą, pajamų šaltinius ir išlaidų elementus. Pagal pateiktus duomenis apskaičiuoja valstybės biudžeto (pajamų ir išlaidų) struktūrą.	D1.3 Pagal pateiktus duomenis, apskaičiuoja valstybės biudžeto (pajamų ir išlaidų) struktūrą, ir, mokytojui arba draugams padedant, suformuluoja išvadas. Dalyvauja diskusijose, analizuoja Lietuvos biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą, apibūdina biudžeto stovį, bando paaškinti priežastis, kodėl valstybės biudžetas yra deficitinis ar perteklinis Lygina pateiktą informaciją apie skirtingo laikotarpio Lietuvos ir kitų šalių valstybės biudžetus ir, padedamas mokytojo arba kolegų, formuluoja išvadas.	D1.4 Paaškina valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą ir nusako „šešėlinės“ ekonomikos priežastis ir poveikį valstybės biudžetui. Analizuoja valstybės biudžeto struktūrą, apskaičiuodamas pajamų ir išlaidų elementų lyginamąsias dalis ir pateikia savo išvagas apie įvairių laikotarpių Lietuvos biudžeto išlaidų struktūros pokyčius. Aktyviai dalyvauja diskusijose, išsako argumentais pagrįstą nuomonę, analizuoja ir vertina Lietuvos biudžeto pajamų ir išlaidų struktūrą, apibūdina biudžeto stovį, pateikia savo požiūrį, kodėl valstybės biudžetas yra deficitinis ar perteklinis. Renka duomenis apie skirtingų laikotarpių (ekonominių sukrėtimų ir ekonominių pakilimų) Lietuvos valstybės, kitų šalių biudžetus, ir juos analizuodamas, lygindamas, savarankiškai generuoja išvadas. Diskutuoja ir reiškia savo nuomonę apie „šešėlinės“ ekonomikos priežastis ir pasekmes.
D2.1	D2.2	D2.3	D2.4

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

<p>Turi bendrą supratimą apie makroekonominis rodiklius, moka apskaičiuoti jų santykinis pokyčius ir, mokytojui arba draugams padedant, padaryti išvadas.</p>	<p>Naudodamasis pateiktais statistiniais duomenimis apie įvairių šalių ekonomiką, atlieka jų analizę, lygindamas tarpusavyje, apskaičiuodamas ekonominių rodiklių pokyčius ir, padedant mokytojui arba draugams, padaro išvadas apie šalių ekonominę išsivystymą.</p>	<p>Pademonstruoja bendrą supratimą apie ekonominius ciklus, apibūdina ekonominę situaciją atspindinčius rodiklius. Su mokytojo arba draugų pagalba surenka reikalingus statistinius duomenis apie įvairių šalių ekonomiką, pateikia juos lentelių ir grafikų forma, atlieka jų analizę, lygindamas tarpusavyje bei apskaičiuodamas ekonominių rodiklių pokyčius ir padaro išvadas apie šalių ekonominę išsivystymą. Savo išvadas pristato diskusijose.</p>	<p>Pasinaudodamas teikiama statistine informacija, analizuoja, pagrindinius makroekonominis rodiklius ir vertina, kiek jie atspindi realią situaciją šalyje. Paašškina ekonominius ciklus, jų pasireiškimą požymius ir pagrindinius makroekonominis rodiklius. Savarankiškai surenka statistinius duomenis apie Lietuvos ir kitų šalių ekonomiką, susistemina juos lentelių ir grafikų forma, juos analizuoja, lygina, apskaičiuoja ekonominių rodiklių santykinis pokyčius ir pateikia išvadas apie šalių ekonominę išsivystymą. Aktyviai dalyvauja diskusijose ir pademonstruoja savo požiūrį į tai, kiek oficiali statistinė informacija atspindi realią situaciją šalyje.</p>
<p>D3.1 Pademonstruoja bendrą supratimą apie fiskalinę politiką, kam ji skirta ir kokiomis priemonėmis ji įgyvendinama. Apibūdina monetarinės politikos esmę.</p>	<p>D3.2 Paašškina, kas yra fiskalinė ir monetarinė politika. Išvardina šių politikų priemones, apibūdina jų skirtumus ir kokių tikslų siekiama jas įgyvendinant.</p>	<p>D3.3 Paašškina fiskalinės ir monetarinės politikos priemones. Dalyvauja mokytojo ar kitų kolegų inicijuotose diskusijose apie fiskalinės politikos taikymą esant skirtingam ekonominiam ciklui. Pademonstruoja bendras žinias apie monetarinę politiką, Europos centrinio banko ir Lietuvos centrinio banko veiklą.</p>	<p>D3.4 Apibūdina, kaip valstybė per mokesčius ir išlaidas gali reguliuoti ekonomiką. Išsamiai paašškina fiskalinės ir monetarinės politikos priemones, jų poveikį šalies ekonominiam augimui. Aktyviai diskutuoja apie fiskalinės politikos priemonių taikymą esant skirtingam ekonominiam ciklui. Savarankiškai surenka informaciją apie Europos centrinio banko ir Lietuvos centrinio banko vykdomas monetarinės politikos priemones,</p>

			jas vertina ir pateikia savo nuomonę apie monetarinės politikos veiksmingumą.
5. Globalinių ekonominių procesų supratimas			
E1.1 Išvardina procesus, vykstančius atviroje ekonomikoje. Mokytojui arba draugams padedant, nusako tarptautinės prekybos naudą ir keliamus pavojus.	E1.2 Nusako uždaros ir atviros ekonomikos skirtumus, paaiškina tarptautinės prekybos priežastis ir pasekmes, išvardina tarptautinės prekybos suvaržymo priemones. Mokytojo arba draugų padedamas analizuoja, interpretuoja elementarią informaciją, parengia nesudėtingus pranešimus.	E1.3 Paaškina, kaip supranta atvirą ekonomiką, įvardina jos teikiamus privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai. Apibūdina tarptautinės prekybos priežastis, laisvąją tarptautinę prekybą ir tarptautinės prekybos suvaržymo priemones. Dalyvauja diskusijose apie globalizacijos proceso apraiškas, teikiamus privalumus ir keliamus pavojus. Padedamas mokytojo arba draugų, pateikia realių situacijų pavyzdžių. Pagal pateiktus duomenis atlieka analizę ir išvelgia tendencijas.	E1.4 Paaškina atviros ekonomikos dedamąsias. Paaškina, laisvosios prekybos teikiamą naudą ir galimus pavojus nacionalinei ekonomikai. Pateikia savo nuomonę apie nacionalinės ekonomikos sąsajas su kitų šalių ekonomikomis, t.y. pademonstruoja žinias ir savo požiūrį globalizacijos kontekste. Pateikdamas pavyzdžius, aiškina tarptautinės prekybos politikos priemones bei taikymo tikslus ir pasekmes vartotojams, verslui ir nacionalinei ekonomikai. Diskutuoja apie tarptautinės prekybos naudą ir keliamus pavojus. Savarankiškai renka ir analizuoja Lietuvos užsienio prekybos duomenis, juos apibendrina, išvelgia tendencijas ir paaiškina galimas pasekmes. Nusako tarptautinę prekybą skatinančius veiksnius: skirtingus išteklių kiekius ir skirtingas kainas įvairiose šalyse.
E2.1 Mokytojui arba draugams padedant, nusako globalizacijos proceso esmę, teikiamus privalumus ir pavojus.	E2.2 Analizuoja globalizacijos procesų pateiktus pavyzdžius ir mokytojo arba draugų padedamas padaro išvadas.	E2.3 Dalyvauja diskusijose apie globalizacijos proceso apraiškas, teikiamus privalumus ir keliamus pavojus. Padedamas mokytojo arba	E2.4 Nusako globalizacijos procesų privalumus ir keliamus pavojus nacionalinei ekonomikai. Aktyviai diskutuoja apie

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ŠVIETIMO,
MOKSLO
IR SPORTO
MINISTERIJA

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

PROJEKTAS,
2020-08-26 d.
pakoreguotas variantas
Kalba neredaguota

	Paaikškina mainų tarp valstybių naudą vartotojams.	draugų, pateikia realių situacijų pavyzdžių. Pagal pateiktus duomenis atlieka analizę ir išvelgia tendencijas. Išvardija tarptautinės prekybos ribojimo priemones ir priežastis.	globalizacijos proceso apraiškas, teikiamus privalumus ir keliamus pavojus šalies ekonomikai, politikai, kultūrai. Pateikia realių situacijų pavyzdžių. Savarankiškai renka ir analizuoja reikalingus duomenis bei informaciją iš įvairių šaltinių, juos apibendrina, nustato tendencijas ir paaikškina priežastis. Vertina valstybių tarpusavio priklausomybę, atsirandančią dėl specializacijos.
E3.1 Išvardina pagrindines tarptautines organizacijas, kuriose dalyvauja Lietuva.	E3.2 Pademonstruoja bendrą supratimą apie tarptautines organizacijas, kuriose dalyvauja Lietuva, ir Europos sąjungos bendrąją politiką.	E3.3 Mokytojui arba draugams padedant, surenka informaciją apie Lietuvos dalyvavimą tarptautinėse organizacijose, diskutuoja apie dalyvavimo naudą. Analizuoja ES sanglaudos politiką, teikiamas galimybes verslui ir jaunimui.	E3.4 Savarankiškai surenka informaciją apie Lietuvos dalyvavimą tarptautinėse organizacijose, inicijuoja diskusiją apie dalyvavimo naudą. Detaliai aptaria ES sanglaudos politiką, jos teikiamas galimybes verslui, viešajam sektoriui ir jaunimui. Paaikškina, kokias galimybes ES teikia jaunimui ir verslui. Planuoja savo karjerą, atitinkančią pomėgius, gebėjimus ir darbo rinkos poreikius. Priima ilgalaikių finansinių pasekmių turinčius sprendimus dėl planuojamo įgyti išsilavinimo ar profesijos.